

ABDULLA ORIPOV IJODIDA AXLOQIY - FALSAFIY MOTIVLAR: "JANNATGA YO'L" MISOLIDA

Zaribova Mo'tabar

Urganch Ranch texnologiya universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Oripovning "Jannatga yo'l" dostoni misolida adib ijodida aks etgan axloqiy-falsafiy motivlar tahlil qilinadi. Asarda insonning ruhiy poklanishi, tavba, gunoh va najot kabi tushunchalar badiiy obrazlar orqali chuqur yoritilgan. Muallif doston orqali o'quvchini o'z vijdoni bilan yuzlashishga, hayot va o'lim, ezgulik va yovuzlik, jannat va do'zax kabi muqaddas tushunchalar ustida fikr yuritishga undaydi.

Kalit so'zlar: Jannatga yo'l, axloq, falsafa, tavba, gunoh, ma'naviyat, ruhiy poklanish, jannat timsoli, badiiy tafakkur, obrazlar tizimi.

Adabiyot inson qalbining aks-sadosi, jamiyat ma'naviyatining tarbiyachisidir. Ayniqsa, badiiy asarlar orqali axloqiy va falsafiy masalalarni yoritish - ulug' adiblar ijodining muhim yo'nalishidir.

Abdulla Oripov ana shunday ijodkorlar sirasiga kiradi. Uning "Jannatga yo'l" dostoni insoniyat uchun abadiy ahamiyatga ega bo'lgan ruhiy va ma'naviy qadriyatlar haqida chuqur mulohazalarga boy.

Mazkur maqolada aynan shu doston asosida shoir ijodidagi axloqiy-falsafiy motivlar yoritiladi.

Abdulla Oripov - o'zbek adabiyotining eng nufuzli vakillaridan biri bo'lib, uning ijodi nafaqat badiiy go'zalligi, balki teran falsafiy-axloqiy mazmuni bilan ham ahamiyatlidir. Shoirning "Jannatga yo'l" dostoni ana shunday asarlar sirasiga kiradi. Bu doston orqali Abdulla Oripov inson qalbining eng nozik, eng og'riqli jihatlarini vijdon, tavba, poklanish, o'zini anglash va ma'naviy yuksalishni badiiy ifoda etadi.

Doston qahramoni - oddiy bir gunohkor. U o'z hayoti davomida qilgan gunohlari uchun pushaymon bo'ladi, jannat sari yo'l izlaydi. Aslida bu yo'l - ramziy yo'l bo'lib, insonning o'z qalbi, o'z vijdoni bilan kurashi, o'zini anglash sari bosib o'tadigan ma'naviy yo'lini bildiradi. Bu yerda jannat - mukammal axloqiy maqom, ruhiy poklik ramzi sifatida talqin qilinadi.

Shoir qahramon obrazida butun insoniyat taqdirini, har bir odamning qalbini, azob-uqubatlarini jamlaydi. Unga yo'l boshchi bo'lib uchraydigan farishta, yo'l ustidagi turli sinovlar bularning barchasi inson ma'naviyatidagi ichki kurash, shubha va imon, umid va qo'rquv orasidagi tortishuvlarning timsolidir. Har bir sahna orqali muallif axloqiy saboq beradi: inson o'z hayotidan xulosa chiqara olmas ekan, u hech qachon jannat - ya'ni ruhiy yengillik va najot sari yeta olmaydi.

Asarda ko'tarilgan eng asosiy falsafiy g'oyalardan biri bu - tavba va kechirim masalasidir. Shoir insonni gunohkor sifatida emas, balki poklanishga intilayotgan mavjudot sifatida ko'rsatadi. Bu orqali u islomiy axloqning muhim tushunchasi bo'lgan tavbani ulug'laydi: "Tavba qilgan bandani Alloh kechiradi, demak har bir kishi uchun najot yo'li ochiq", degan g'oya ustuvorlik qiladi.

Bundan tashqari, doston zahirida chuqur ijtimoiy fikr ham mujassam. Shoir jamiyatda tarbiyaviy, axloqiy muammolar mavjudligini tan oladi.

Ammo bu muammolarga yechim sifatida har kim o'z vijdoni oldida halol bo'lishi, o'zini isloh etishi kerakligini ta'kidlaydi. Asarda jamiyatdagi yolg'on, zo'ravonlik, adolatsizliklar ham tanqid qilinadi, biroq ularga qarshi kurash vositasi sifatida ruhiy uyg'onish, axloqiy tozalikka urg'u beriladi.

Shuningdek, "Jannatga yo'l" dostoni o'zbek adabiyotida kam uchraydigan diniy-falsafiy yondashuv bilan yozilgan. Asarda Qur'on va islomiy tafakkurga oid timsollar, iboralar, tushunchalar - farishta, jannat, tavba, gunoh, qiyomat kabi obrazlar shoir tomonidan badiiy-falsafiy talqinda berilgan. Bu esa adabiy asarning diniy-ma'naviy yondashuvi bilan uyg'unligini ko'rsatadi.

Aynan mana shu jihatlari - ya'ni falsafiy teranlik, axloqiy saboq, ruhiy yuksalishga undov - Abdulla Oripov ijodining umuminsoniy va abadiy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. "Jannatga yo'l" nafaqat bir doston, balki har bir o'quvchini o'z qalbi bilan yuzma-yuz qiladigan, hayotini qayta ko'zdan kechirishga undaydigan badiiy-falsafiy hodisadir.

Dostonda Allohning rahmati cheksiz ekani, kechirimli Zot sifatida ifodalanadi. Har qancha gunoh qilgan bo'lsa-da, inson chin dildan tavba qilsa, Alloh uni kechiradi, degan islomiy aqidaviy g'oya asarda markaziy o'rinni egallaydi. Bu fikr Qur'oni karimdagi: "Alloh o'z bandalarining tavbalarini qabul qiladi" degan oyat mazmuni bilan uyg'unlashadi.

Shoir doston davomida oddiy so'zlar orqali chuqur g'oyalarni ifodalagan. Uning ohangida yurakdan chiqqan iztirob, tan olish, poklanish va iltijo bor. Dostonning she'riy shakli, tajnis, takror, parallelizm kabi usullar bilan boyitilganligi asarni o'qishli va ta'sirli qiladi. Asardagi obrazlar tizimini aytadigan bo'lsak, qahramonga yo'lboshchi bo'lib uchraydigan farishta obrazi ilohiy adolat, rahmat, najot ramzi sifatida ko'rsatiladi. Farishta o'quvchi uchun ham ruhiy ustoz bo'lib xizmat qiladi. Bu obraz orqali muallif har bir inson hayotida yo'l ko'rsatuvchi nur vijdon, e'tiqod, ilohiy rahmat mavjudligini ta'kidlaydi.

Jannat obrazining berilishi ham o'ziga xos: bu nafaqat oxiratdagi muqaddas manzil, balki ruhiy engillik, ichki halollik, poklik holatining timsolidir. Shoir bu yerda jannatni moddiy emas, ma'naviy qadriyatlar bilan bog'laydi. Jannat chin ma'nodagi najot, Alloh roziligiga erishish, ezgulik timsolidir.

Asarda do'zax, zulmat, shubha, qo'rquv, vijdon azobi kabi obrazlar ham mavjud. Ular qahramonning ruhiy kechinmalarini, ichki ziddiyatlarini ochib berishda xizmat qiladi. Bu

qarama-qarshi obrazlar orqali shoir tazod usulini samarali qo'llaydi.

Har bir obraz - jannat, farishta, yo'l, zulmat - o'zida keng ma'naviy mazmunni jamlagan. Bu ramzlar orqali shoir muqaddaslik, adolat, poklanish kabi tushunchalarni tushuntiradi.

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Oripovning "Jannatga yo'l" asari uning ijodida axloqiy-falsafiy fikrlarning yorqin ifodasidir. Shoir bu doston orqali inson hayotining ma'naviy mohiyatini, ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurashni chuqur falsafiy mushohadalar asosida yoritadi. Asarda keltirilgan har bir obraz, voqea va ramz inson ruhiyatidagi iymon, tavba, sabr, adolat, poklik kabi tushunchalarga aloqador bo'lib, o'quvchini o'z nafsini tahlil qilishga undaydi. Oripov jannat va jahannam timsollari orqali nafaqat diniy, balki umuminsoniy qadriyatlarni ilgari suradi, har bir inson o'z "jannat yo'li"ni pok niyat, halol mehnat va qalb pokligi orqali topishi kerakligini ta'kidlaydi. Shu tariqa, "Jannatga yo'l" dostoni shoirning axloqiy-falsafiy dunyoqarashi, ma'naviy kamolotga da'vati va xalqona hikmatlari bilan ajralib turadi. Bu asar o'zbek adabiyotida chuqur axloqiy va ma'rifiy iz qoldirgan muhim falsafiy dostonlardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Oripov A. "Jannatga yo'l" Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1995.
2. Qosimov Sh. Abdulla Oripov poetikasi. - Toshkent: Yozuvchi, 2002.
3. Rustamov B. O'zbek adabiyotida badiiy obraz va timsollar. Samarqand: SamDU nashriyoti, 2016.
4. G'oyibov M. O'zbek dostonchiligida falsafiy motivlar. - Toshkent: Fan nashriyoti, 2008.
5. www.in-academiya.uz